

БЕЛАРУСКАЯ КРЫНІЦА | BIEŁARUSKAJA KRYNICA

Palityčnaja, hramadzkaaja i literaturnaja hazeta.

Adras Redakcyi i Administracyi:
WILNIA, ZAWALNAJA 1—1 (Wilno, Zawalna 1—1).
Redakcyja adčyniena ad 9 hadz. ran. da 4-aj uwieč.

HAZETA WYCHODZIĆ RAZ U TYDZIEŃ.

Kośty wydawannia pakrywajuć składki.
Składka u hod 4 zał., na paŭhoda — 2 zał.,
na 3 miesiacy — 1 zał.

Выбары і па выбарах

Выбары ў польскі Сойм і Сэнат на падставе новага выбарнага закону адбыліся. Беларускі Нацыянальны Камітэт у Вільні, адпавядаючы належна палітычнае палажэньне беларускага народу ў Польшчы, а так жа новы выбарны закон, ад учасьця ў выбарах устрымаўся. Гэты яго паступак, як паказалі выбары і іх вынікі, быў сусім правільны. Але прыгледзімся да ўсяго папарадку.

Выбары ў Сойм, — пішуць польскія прыхільныя да ўраду газеты — адбыліся спакойна і нармальна. Аказваецца аднак, што ў ваеводстве варшаўскім і пазнанскім тры асобы былі забіты, некалькі раненых і многа арыштаваных.

Грамадзян ува ўсей Польшчы, маючых права галасаваць у Сойм, было 16,288,347, а галасавала ўсяго 7,576,686, гэта знача — 46,51 прац.; з гэтай лічбы важных галасоў было ўсяго 5,770,035, гэта ёсьць толькі 36 прац. Некаторыя-ж газеты даказваюць, што правільна галасуючых было яшчэ менш. Консэрватыўная газета «Czas» аб выбарах кажа, што яны сусім не ўдаліся і што ББ-кі экзамэну ня здалі.

Паводле афіцыйна паданых аб соймавых выбарах вестак менш было галасуючых у ваеводствах цэнтральнай і заходняй Польшчы, а значна больш на беларускіх, літоўскіх і украінскіх землях, асабліва-ж у Галічыне. З гэтага выходзіць, што беларусы, літоўцы і украінцы большыя патрыёты за палякоў. Тымчасам мы ведаем, што на нашых землях учасьнікаў у галасаваньні было агулам дужа мала. Ведаем цэлую масу сёлаў, з якіх галасавалі толькі лічаныя адзінкі, ведаем выбарныя абвяды, у якіх маючых права галасу было больш тысячы, а галасавала толькі якіх пару сотняў. А ў такім ваеводстве пінскім, дзе кандыдаваў варшаўскі капіталіст Галынскі, галасуючых адзначана аж 67 прац., а ў наваградскім 65 прац.! Словам, польскі патрыётызм на нашых землях аказаўся «пудоўны». Ну што ж, бывае!

Іная рэч у Галічыне. Там часьць украінскага грамадзянства (УНДО) пайшла з польскім урадам на ўгоду. Угоду трэба было — між іншым — паказаць супольным з палякамі галасаваньнем. Тыя украінскія масы, на якія УНДО мела ўплыў, на польскіх кандыдатаў сумленна галасавалі і гэтым значна навя-

лічылі ў Галічыне лічбу галасуючых. Сумленнасьць іх аднак была выкарыстанай — аказваецца, што больш як палова ўсіх палякоў у Галічыне на украінцаў галасавалі ані думала. Словам, як на пачатак, дык сусім нішто ўгода! Але да гэтай тэмы яшчэ вернемся.

Ня цікавую так-жа цень кідае на сёлетнія соймавыя польскія выбары і параўнаньне іх з выбарамі папярэднімі з 1930 г. Тады маючых права галасу было 15,791,278, а галасавала 11,816,413, гэта ёсьць 74,8 прац. Такім чынам сёлета галасуючых было на 28,3 прац. менш за галасуючых у 1930 г. А тымчасам сёлетняе галасаваньне, — для каго трэба, — ня было горшым ад папярэдняга.

Каго-ж выбралі ў новы Сойм? Газеты падаюць, што туды выбраны: 45 дробных зямельных гаспадароў (ня пішуць, на жаль, колькі гэтых «дробных» гаспадары маюць зямлі і колькі сярод іх асаднікаў?), 24 вялікіх паноў, 17 прафэсароў і вучыцель, 9 лекараў, 13 адвакатаў, 3 натарусаў, 17 дзяржаўных урадаўцаў, 4 духоўнікаў, 5 афіцэраў, 12 прамыслоўцаў, 6 купцоў, 6 рамеснікаў, 8 публіцыстаў і 8 прыватных урадаўцаў. Гэтыя паслы, гэта ўсё пераважна сябры ББ, або да іх збліжаныя.

Калі йдзе аб беларускія, літоўскія і украінскія (за выняткам Галічыны) землі, дык адгэтуль праведзены ў сойм людзі чужыя гэтым народам сваім паходжаньнем нацыянальным і сацыяльным палажэньнем, а так жа чужапка да іх настроенья.

Адбыліся ўжо так-жа выбары і ў Сэнат. Выбраны такой-жа больш-менш масьці людзі, як і ў Сойм: паны, афіцэры, асаднікі, урадаўцы і г. д. Апрача сэнатараў выбраных ёсьць яшчэ 32 назначаных Прэзыдэнтам. Лёгка дагадацца, што гэтыя людзі можа больш ад выбраных звязаны з цяперашнім палітычным у Польшчы рэжымам.

Польскае агулам грамадзянства, за выняткам кругоў урадавых, з прычыны новага Сойму і Сэнату, глядзіць на польскую будучыню з цікавасцю — як будзе кіраваць краем парлямант, які з шырокімі слямі грамадзянскага ня мае бадай нічога супольнага?

З пункту-ж гледжаньня нашага беларускага на апошнія выбары і іх вынікі, мы мусім адцёміць наступнае: Беларускі Нацыянальны Камітэт у Вільні,

Рэзалюцыя Прэзыдыюму Беларускага Нацыянальнага Камітэту ў Вільні

Прынятая 24 верасьня 1935 г.

Прэзыдыюм Беларускага Нацыянальнага Камітэту ў Вільні на сваім паседжаньні 24.IX.1935 г. разглядзеўшы сучаснае народна-асьветнае палажэньне Беларусаў у граніцах Польскай дзяржавы, ад імя беларускага незалежна-арганізаванага грамадзянства Зах. Беларусі, гэтым сьцьвярджае наступнае:

Патрэбы Беларускага народу пад Польшчай у галіне народна-асьветнай незадаволены:

У навучаньні дзяцей застасавана спрэчная з духам народнага ўзгадаваньня й пэдагогікі чужамоўнае школьніцтва — у пачатковых школах польскія вучыцелі вучаць беларускіх дзяцей выключна толькі папольску.

Сярэдняе школьніцтва звужана да аднае беларускае гімназіі ў Вільні на ўвесь Край — для больш 2.500.000 беларускага насельніцтва.

У галіне зашкольнай асьветы, якую праводзяць беларускія культурна-асьветныя арганізацыі, спатыкаюцца непаканальныя перашкоды, пераважна характару формальнага.

Беларускія народныя масы кіруючыся чуцьцём сваёй народнай асаблівасьці, любовяй да роднай мовы і культуры, бароняцца ад дэнацыялізацыі самаадукацыяй ў роднай мове — чытаньнем беларускіх кніжак, газет, журналаў, а дзяцей вучаць пабеларуску хатнім спосабам.

Сьцьвярджаючы вышэйсказанае, Прэзыдыюм Беларускага Нацыянальнага Камітэту ад польскіх дзяржаўных уладаў дамагаецца:

На этнографічна-беларускіх землях пад Польшчай для 2.500.000 беларускага насельніцтва адчыньня дастаточнага ліку беларускіх школаў пачатковых і сярэдніх, агульнай вучобы і фаховых, а так-жа рэалізацыі агулам закону польскай констытуцыі і міжнародных трактатаў, якія гварантуюць і для Беларусаў у межах Польскай дзяржавы свабоду нацыянальную і права разьвіцьця народнай культуры.

Пры гэтым Прэзыдыюм Бел. Нац. К-ту заклікае ўсё сьведмае беларускае грамадзянства і ўсе беларускія арганізацыі — у гэтых дамаганьнях стварыць супольны фронт, а так-жа гэтакім супольным фронтам праводзіць у народных масах самаадукацыю пабеларуску.

Прэзыдыюм Беларускага Нацыянальнага К-ту

(—) Я. Пазьняк (—) Л. Дубейкаўскі (—) М. Шкялёнак
старшыня I-шы віцэстаршыня II-гі віцэстаршыня
(—) А. Клімовіч (—) Ул. Казлоўскі
скарбнік сакратар

Пастанова Цэнтральнага Ураду БІГіК.

Цэнтральны Урад Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры на паседжаньні дня 22.IX. выслукаўшы пісьменныя прапазыцыі КПЗБ з жніўня месяца г. г. аб супольным фронце і супрацоўніцтве з КПЗБ на палітычным грунце, як ладжаньне супольных маніфэстацыяў, забастовак і іншых палітычных выступленьняў, пастанавіў:

1) Як арганізацыя непалітычная, а навуковая і культурна-прасьветная, Бел. Інстытут Г. і К. адхіляе гэтую прапазыцыю КПЗБ, як супярэчную з сваім Статутам і ў ніякія перагаворы на гэтую тэму не ўваходзіць.

2) Выдае камунікат аб гэтай пастанове да ўсіх аддзелаў і гурткоў Інстытуту.

КАМУНІКАТ.

З прычыны звароту Камуністычнай Партыі Зах. Беларусі (КПЗБ) да Цэнтральнага Ураду Бел. Інстытуту Гасп. і Культуры з прапазыцыяй супрацоўніцтва з ёю на палітычным грунце, Цэнтральны Урад БІГіК. гэтым паведамляе ўсе свае аддзелы і гурткі, што на сваім паседжаньні дня 22.IX. г. г. пастанавіў, як непалітычная арганізацыя, адхіліць гэтую прапазыцыю КПЗБ і ў ніякія перагаворы на гэтую тэму з ёю не ўваходзіць.

Цэнтральны Урад БІГіК. даручае усім сваім гурткам і аддзелам кіравацца гэтай пастановай Цэнтралі і ў сваёй дзейнасьці дзяржаўца сьцісла Статуту БІГіК.

(—) Кс. В. Гадлеўскі (—) Казлоўскі Уладыслаў.
Старшыня Інстытуту. Сакратар Інстытуту.

Вільня, 22.IX.1935 г.

а за ім шырокія беларускія сялянскія масы на выбары ня йшлі і гэтым яны захавалі чыстым свой палітычны незалежны воблік; калі-б беларускае арганізаванае грамадзянства дагаварылася з палякамі і, пашоўшы на выбары, правяло сваіх паслоў, дык ясна, што ад гэтых паслоў карысьці ня было-б; нэгатыўнае ўрэшце становішча

беларусаў у Заходняй Беларусі да апошніх польскіх выбараў у Сойм і Сэнат яшчэ больш нас згуртавала і яшчэ ярчэй пацьвердзіла наш стары палітычны кліч: беларускі народзе, ар'ентуйся сам на сябе і з нетраў свайго нацыянальнага духа чэрпай сілу для сваёй будучыні!...

Беларускія рыбалоўцы і польскі закон аб рыбалоўстве

Тысячы беларускіх сялян, у граніцах Польскай дзяржавы, займаюцца рыбалоўствам і з гэтага толькі жывуць.

Рыбалоўствам займаюцца беларускія сяляне, прадусім, безземельныя і малаземельныя. Зьявішча гэта гістарычнае і тлумачыцца тым, што гэтыя сяляне, падчас зямельнай рэформы ў часе касавання паншчыны, замест поўнай устаноўленай нормы надзелу зямлі дасталі тады гэтую норму зямлі няпоўную з правам рыбалоўства ў вазёрах і вазёрных затоках, з якімі паселася гэтых сялян суседуюць.

Датычыць гэта ў асобнасьці сялянства Віленшчыны, дзе многа ёсьць вазёраў, з найвялікшым, — беларускім морам, — возерам Нарач.

Беларускія рыбалоўцы заўсёды аж да цяперашняга часу бязспорна карысталіся сваім правам рыбалоўства — спакойна лавілі рыбу, вольна яе прадавалі і гэтак зараблялі на жыццё сваіх сем'яў.

У 1932 годзе ў Польшчы выданы новы спецыяльны закон аб рыбалоўстве, які абмяжае так жа воды (вазёры і рэкі) і на этнаграфічна — беларускіх землях пад Польшчай.

Гэты закон заводзіць новы парадак рыбнай гаспадаркі пры помачы: а) абаронных памераў для спажывальных сартоў рыб, б) поўнай ці частковай абароны нерасту рыб, с) забароны лавіць густымі сецямі (падвалокамі) і іншымі падобнымі прыладамі лоўлі рыб.

Дзеля гэтага, згодна з арт. 19 закону, «выkonyванне рыбалоўства можа адбывацца толькі на такім абшары адчыненай (otwartej) вады, каторы пастановай ваяводзкай агульнай адміністрацыі прызнаны за самавыстарчальны у сэнсе варункаў гадоўлі і дастаточны дзеля вядзення самастойнай гаспадаркі. Такі абшар завецца рыбачкім абводам».

З права рыбалоўства можа — паводле закону — карыстаць той толькі, хто мае ўласны рыбачкі абвод. А прызнаны — згодна з арт. 34 закону — за ўласны рыбачкі абвод можа быць такі абшар вады, каторы: 1) ёсьць самавыстарчальны ў сэнсе варункаў гадоўлі і дастаточны да вядзення самастойнай рыбнай гаспадаркі, 2) абмяжае цэлае возера або ўсю шырыню прастору плывучай вады. Рыбалоўства на гэтым абшары належаць *упоўні да яго ўласніка, вылучаючы права рыбалоўства пастароннім*.

Далей, паводле закону, усе рыбныя воды, з якіх можа быць утвораны ўласны рыбачкі абвод, інакш кажучы, якія не адказваюць пададзеным у арт. 34 умогам і якія галоўным чынам зьяўляліся дасюль сялянскай уласнасьцю

або на якіх сяляне мелі права рыбалоўства, цяпер камасуюцца — з іх творацца рыбачкія абвод і гэтыя абвод, згодна з арт. 21, аддаюцца ў арэнду і эксплюатуюцца арэндатарамі.

У арэнду-ж гэтыя рыбачкія абвод здае і сыягвае арэндную плату (чыны), згодна з арт. 30, стараства.

Арт. 25 кажа, што «рыбачкі абвод можа быць здадзены ў арэнду толькі непадзельна на ўсім сваім абшары з правам поўнага рыбакарыстання і толькі адной асобе на час найменш дзесяці год».

Падалі вышэй найгалаўнейшыя артыкулы закону, якія заводзяць новы парадак у рыбнай гаспадарцы, касуючы дасюльшныя права рыбалоўства. Але яшчэ трэба падаць некаторыя.

Арт. 7-мы закону гавора: «Рыбалоўства ёсьць непадзельна звязана з правам уласнасьці вады і гэта права належаць цалком і вылучна да ўласніка вады». Арт. 10 — «Уласнік права рыбалоўства ў чужой вадзе абавязаны на дамаганьне ўласніка гэтай вады перадаць яму гэнае права». Далей жа, арт. 14 — «Уласнік залітага грунту ня мае права лавіць рыбу ў разлітай на яго грунце вадзе». А згодна з арт. 16-тым — «Калі па адліве разлітай вады на сваё месца (łożysko) на залітым грунце астануцца замкнутыя ў натуральны выбойнах грунту або равох вады, рыбу, што асталася ў такіх водах, у працягу сямі дзён будзе магчы вылавіць уласнік рыбалоўства».

І яшчэ адзін важны, а якжа крыўдны артыкул, гэта артыкул 11-ты. Вось ён: «Права рыбалоўства ў чужой вадзе, ня ўпісанае ў вечную кнігу маемасці, што абмяжае тую ваду (księga wieczysta nieruchomości), або ў кнігу водную, павінна быць у працягу пяці гадоў ад дня, у якім закон увайшоў у сілу, пададзена дзеля ўпісання ў водную кніжку. Непадача ў азначаным вышэй тэрміне дзеля ўпісання ў водную кніжку будзе азначаць зрачэнне і ўтрату гэнага права на карысць уласніка вады».

Робім вывады і паясьняем, чым зьяўляецца для сялян-рыбалоўцаў гэты закон аб рыбалоўстве.

1. Дзеля галіты, дзеля слабасці эканамічнай, асабліва ў сучаснасьці, наш селянін-рыбалоў ня можа датасавацца да вымогаў паліцэйскай абароны рыб — ня можа лавіць рыбу сеткамі (падвалокамі) або прыладамі, якія прадугледжаны правам. Селянін яшчэ не сплациў доўгу за тыя старыя сеці, якія справіў да паяўленьня новага закону. Дык што-ж гаварыць аб новых сетках, прадбачаных за-

Kooperacyja ў Litwie, Łatwii i Estonii

Sioleta ū kancy czerwienia i ū pačatku lipnia ū Koūnie adbylasia kooperatyūnaja konferencyja Litwy, Łatwii i Estonii, na jakoj byli зроблены шырокія dakłady ab kooperacyi hetych troch dziaŕżaŭ. Z dakładaŭ widač, što ū Litwie, Łatwii i Estonii najbolj raźwiŭšysia kooperacyja pramysłowaja, kredytnaja i małočnaja.

Na 1 studzienia siol. h. pramysłowych kooperatywaŭ bylo: u Litwie — 182, siabroŭ 20 tysiač, u Łatwii — 234, siabroŭ 32 tys. i ū Estonii — 184, siabroŭ 34 tys.

U hetym samym časie kooperatywaŭ kredytowych bylo: u Litwie — 403, siabroŭ 112 tys., u Łatwii — 626, siabroŭ 204 600 i ū Estonii — 240, siabroŭ 88 560.

Małočnych kooperatywaŭ (małačarniaŭ) u kancy 1934 h. bylo: u Litwie — 221, siabroŭ 9 910, u Łatwii —

340, siabroŭ 20 790 i ū Estonii — 287, siabroŭ 30 121.

Aprača hetaha ū Łatwii i Estonii шырока raźwitaia kooperacyja zabiašpiečalnja (štrachowaja tawarystwy). I tak u Estonii ū 1933 h. isnawaŭ takich kooperatywaŭ 369, siabroŭ 64 500, u Łatwii — kooperatywaŭ 452, siabroŭ 119 200. Niekatoryja zabiašpiečalnja kooperatyūnaja tawarystwy hetych krajoŭ isnujuć ad 19 stalečcia. U Litwie isnuje tolki adno takaje tawarystwa — „Centralny Sajuz Zabiašpiečalnja — Kooperacyja”.

Urešcie treba adciemić, što ū Estonii aprača ūspomnienych kooperatywaŭ isnujuć tak-ža kooperatywy dzieła pieratwarańnia bulby, kooperatywy mašynaŭ ziemlarobskich imeljoŕacyjnych, rybnyja, budaŭlanyja i inš. „Musu Artojus” Nr. 19.

конам? Іх рыбалоў ня можа справіць, а гэтым самым пазбаўляецца законам магчымасці лавіць рыбу.

2. Селянін-рыбалоў ня можа задаволіць вымогаў, прадбачаных у артыкулах 19 і 34 закону дзеля ўтварэння г. зв. уласнага рыбачкага абводу, як варунку карыстання са свайго права рыбалоўства або аддачы яго ў арэнду іншым, — а гэтым самым пазбаўляецца магчымасці карыстання з гэтага права рыбалоўства. Гэтае права можа мець толькі пан, абшарнік або Дырэкцыя Дзяржаўных ласоў, бо ў іх магчымасці задаволіць гэныя вымогі. Селянін, маючы фармальна права рыбалоўства, ня можа ім распараджацца і з яго карыстаць.

3. Камасцыя тых водаў, якія дасюль былі сялянскай уласнасьцю або на якіх сяляне мелі права рыбалоўства, паводле закону праводзіцца дзеля таго, каб з гэтых водаў утварыць рыбачкія абвод, якія паводле арт. 21 могуць быць дзеля карыстання адданы ў арэнду. Тут селянін траціць ня толькі права лавіць рыбу, але і ня мае магчымасці аддзейваць на ўмовы пры здачы ў арэнду рыбачкага абводу, у які ўлучана гэная вада.

4. Селянін, ня маючы адпаведных капіталаў, ня можа датасавацца да пастаноў арт. 25-га — ня можа стацца арэндатарам рыбачкага абводу. Каб гэтакім арэндатарам стацца, трэба мець грошы, якія патрэбны пры заключэнні арэнднай умовы (— на аплату неўстойкі, вады, і каб дастаць рыбную карту), трэба мець рыбачкую снасць і інш. Гэтага ён ня мае, дзеля чаго арэндатарам стацца ня можа. Арэндатарам станеца той, хто мае грошы; селяніну астаецца толькі права да ўдзелу ў арэнднай плаце (чыну), якая ня ёсьць роўнаважнікам таго, што ён меў дасюль.

5. У сувязі з пастановамі арт.

7 і 10 га селянін-рыбалоў, каторы карыстаў з папярэдняга права рыбалоўства ў чужой вадзе, гэтага права пазбаўляецца на дамаганьне ўласніка гэнай вады, значыць на дамаганьне пана, абшарніка або казны. Пры гэтым селянін адступачы сваё права рыбалоўства, атрымлівае зусім малое адступное (сярэдні рыбачкі даход за апошнія тры гады). Такім чынам, права рыбалоўства селяніна зусім залежнае ад волі пана, абшарніка або казны.

6. Згодна з арт. 14 і 16 — селянін ня можа лавіць рыбку нават у ўласнай лагчыне, калі яна заліта чужой вадой або калі разлітая вада адплыла, пакідаючы рыбу ў равах ці натуральных выбойнах на полі селяніна — у гэтым апошнім выпадку — у равах і натуральных выбойнах — рыбу можа вылавіць у працягу 7 дзён уласнік рыбалоўства або ягоны арэндатар.

7. Урэшце цяжарам непаканальным для селяніна-рыбалова зьяўляюцца пастановы арт. 11-га закону. Ня маючы ўрэгуляваных правоў рыбалоўства ў чужой вадзе, ня маючы патрэбных дакументаў, сыцьвярджаючых гэтыя правы, селянін ня можа ў вызначаным законам часе (да 1937 г.) падаць іх дзеля ўпісання ў кнігу водную або ў кнігу вечную. Гэтым самым селянін змушаны іх зрачыся і страціць іх на карысць уласніка вады — пана, абшарніка, або казны.

Вышэй паданыя тэксты адносяць артыкулаў закону, а так жа вывады з іх і паясьненні ў 7-х пунктах — дабітна паказуючы, чым зьяўляецца для сялянства гэты закон аб рыбалоўстве.

Ня дзіва дзеля гэтага, што ў меру таго, як новы закон пачалі праводзіць у жыццё, над возерам Нарач паднялася „бура“, аб якой, як і аб самым законе, шмат гаварылася і многа пісалі сёлета ўлетку.

Dr. St. Hryniewicz.

Uspaminy z Narodnaha Uniwersytetu.

(Praciab, bl. „Bieł. Kr.” Nr. 33)

Hetak haworačy dy chodziačy, dajšli my da miesca, dzie zдалok možna ūžo bylo skazač, što tam kuchnia — hetki smačny pach išoŭ adtul. Tutaka ja dawiedaŭsia, što pamiž kursantami jość padziel pracy. Kožny kurs zjaŭlajecca niezaležnaju (jasna, što henaja niezaležnaść abmiazowana sa šmat jakich staron) hminaju, jakaja kirujecca sama saboju. Hmina wybiraе swaje ūlady, — staršyniu, pisara i ludziej da ūsiech techničnych addziełaŭ, prykladam da kuchni, da harodaŭ, nahladač za paradkam u pamieškańni, bibliatekara i h. d. Ūlady wybiraŭcucca na niekalki tolki tydniaŭ, kab dać mahčymaść bolšaj kolkaści ludziej znajomica z ūladaŭ i jaje adjemnymi staranami, jakija мае kožnaja ūlada. Adnačasna dyžury ū kuchni mahli-b zaminač u pracy, kab zaŭslody adnyja j tyja samuja tam pracawali.

Dziakujučy hetkaj arhanizacyi pracy ūsie wučacca, jak żyć u hramadzie i jak pracawać dzieła aħulnaje karyści, kab nia bylo panaŭ i słuhaŭ, a kab byli hramadzianie, jakija siaŭ-

nia padzialili tak a nia jnakš roznyja funkcyi.

— A ci henaja hramadzkaść nie zaminaе jakaści strawy ū kuchni, — pytaŭ?

U adkaz pačuŭ, što i henaje praktičnaje starany štodziennych potrebaŭ jany wučacca pad kiraŭnictwam staŭaje kucharki.

Kuchnia niewialikaja, za toje aź bliščyć ad čyścińi. Nie pašpieŭ ja bližej raźwiedač ab kuchonnych paradkach, kali mianie pawialo da dyrektara uniwersytetu p. inž. Solaža.

Prywitaŭ mianie małady čalawiek kala 35 hadoŭ, z adkryтым spakojnym twaram, jaki majuć ludzi dobryja i adnačasna hlybokija. U niekalki sławach raskazaŭ ja jamu, što cikaŭlusia ja uniwersytetam aħulaŭ, asabliwa-ž z punktu hľadžańnia pracy aświetaŭe i jejnych mahčymaściaŭ u Bielarusau.

— Wielmi rad!, wielmi rad!... — z miłaju ūsmieškaŭ kaža dyktar. — Ja-ž pierad Bielarusami i tak maju „wialikiŭ” zasłuhi...

I raskazaŭ mnie, što na adnym z kursaŭ znašoŭ jon swiedamaha chłapca z Nawahradčyny, zacikawiŭsia tady problemaŭ bielaruskaju i z wialkaju sympatyjaju nahladaŭ za natuhami henaha narodu ū zmahani jahonym za lepšuju budučyniu. Šukaŭ zaŭslody pamiž kursantami chłapcoŭ rodam z bielaruskaje terytoryi i dwójcy moh ūswiedamić lučyšych tudy ludziej.

— Naš uniwersytet, pawodle swajho składu ludziej, atmosfery, najbližejšych cikawańniaŭ zjaŭlajecca polskim, heta zusim jasna, — pajaśniaŭ moj subiasiednik, — adnak my nadta dalokija ad nacyjanalistyčnaha čadu, my nia pryznajem, što nacyjanalnaść, u henym wypadku nacyjanalnaść polskaja, heta Molach, na achwiaru jakomu treba kinuć ideały siabroŭstwa mižnarodnaha, u pieršuju čarhu mižsławianskaha. Kali my dalokija jašče ad ideaŭ uniwersytetu Gruntviġa, dyk imkniemsia prynamsia asnaŭnuju liniu demakratyzmu prawaści biazakidna. Da henaje asnaŭnoje liniu treba parachawač pašanu da čalawieka, jahonaha prawa stanawić ab sable samym. Dzieła hetaha spahadajem Bielarusam...

Hramadzianin Dyktar! — kliča ū našu staranu adna z dziaŭčat — para abiedač!

Nie chacieŭ-by ja pakidač hutarki, chacia praŭdu kažuć nadta ūžo chacieŭsia jeści. Idziem da sali, dzie uniwersyteckija haduncy pasilkujucca i nabirajuć dužaści dzieła dalejšaje pracy. Za staŭami, pastaŭlenymi padkowaju, siadzieła ūžo maładaja družyna z žonkaju dyrektara i nastaŭnikami. Sala poŭnaja homanu. Na stale staje ūžo miski z poliŭkami. Zasieli my i ūsie skwapna ūzialisia za pasilkawańnie. Widač nie adzin ja tolki prahaładaŭsia.

Pamiž adnoju i druhoju strawaŭu išli nia spyniajučy hutarki na temy dnia, jakimi żywie uniwersytet. Hawaryli ab apošniaj pastenoŭcy teatralnej, abhawarywali žjezd arhanizacyi moładzi, na jaki rychtawali kursanty.

U wiasiołym, badziorym nastroi končyli jeść i ja pajšču z dyrektaram i adnym z nastaŭnikaŭ pahladzieč muzej uniwersytecki. Muzej jano i niewialiki. Lažała tam krychu pryładaŭ da nawučańnia, byli adnak i nadta cikaŭnyja pracy, pakinutyja daŭniejšymi kursantami. Na stale na pačesnym miescy lažała wialikaja pryhoža apraŭlenaja knižka, dzie padpisywali sia pryjaždžajučyja hości. Padpisaŭsia i ja ū henaj knižcy.

Cikawiła mianie hrašowaja starana uniwersytetu, na jakija hrošy jany żywuć, chto utrymliwaje henuju ustanowu. Dawiedaŭsia ja, što zasnaŭwasia uniwersytet na hrošy wučycielskaha sajuzu. Kožny kursant u pryncypie plaćić za nawuku. Dzieła taho, što ūčasniki pa swajmu klasawamu pachodžańniu z najbladniejšych sferaŭ sialanskich, dyk karystajucca jany stypendyjami z paasobnych kulturnych ustanowaŭ, samaŭradaŭ i h. d.

Niama nijakaje zaležnaści ad niwodnaje ci palityčnaje ci jakoje inšaje hrupy. Henaja woš niezaležnaść daje mahčymaść wiaści swaju zusim samastojnuju palityku na kursach. Dziakujučy hetkamu ładu, nia treba

Пісьмы з вёскі.

Ab Droniču i wybarach.

Žodžiški, Wialejskaha paw. Daŭno ŭžo nia pisaŭsia ŭ „B. Krynicy“ ab słaŭnych niekali Žodziškach, tak što moža nie adzin čytač padumaŭ, što ŭ nas zamiorla biełaruskaje žyćcio. Adnak nie, my żywiom i pracujem nia hľadziačy na ŭsie pieraskody. Dziakujučy wialikaj świedamaści, sioŭnia ŭžo trudna spatkać čaławieka ŭ cetaj wakolicy, jaki-b nie pamiatau tych padziejaŭ, katoryja adbylisia ŭ našych Žodziškach i nia wiedaŭ, jakim sposabam ks. Dronič wykidaŭ z kaścioła našu mowu. Musić Boh jaho byŭ pakaraŭ za heta i jon byŭ „wykinuty“ z našaj parachwil, ale, na wialiki žal, iznoŭ wiarnuŭsia i pačaŭ dalej hawaryć usialak na biełarusau, abzywajučy ich niedawiarakami i bałšawikami. Niadaŭna da nas pryjaždžaŭ arcybiskup Jałbżykoŭski, dyk Dronič pierad im chwaliŭsia, što ruch biełaruskі ŭ jaho parafii spynieny „przy pomocy pięknych nabożeństw“. Oj, Dronič, Dronič, ci ty zabyŭsia, jak ty jaho spyniaŭ niekalki hod tamu nazad? To-ż 17 čaławiek byli aryštawany, a dwuch

niaŭsia na wyšyniu bolš 12.000 metraŭ. Na hetaj wyšyni ściuža siahaje 50 hradusaŭ.

Kolki zatoplena wajennych karabłoŭ? Pawodle padlicieŭniaŭ italijskaj hazety „Rivista Marittima“ — padčas sušwieŭtaj wojny zatoplena 799 wajennych karabłoŭ. Bolšaść z ich — nłamieckija, 227 anhielskich, 54 francuskich, 47 italijskich, 45 amerykanskich (U.S.A.), 36 rasiej-skich, 23 aŭstryjskich, 8 tureckich, 8 japonskich. Amal usie karabli byli zatopleny minami.

Z WILNI.

Žjezd historykaŭ. Ad 17-ha da 20-ha wieraŭnia sioleta adbywaŭsia ŭ Wilni žjezd historykaŭ. Učaŭniača ŭ im šmat wučonych Polšcy, a ŭsiech učaŭnikaŭ było da 700 asob. Ad Biełaruskaha Nawukowaha T-wa ŭ Wilni brali učaŭcie ŭ žjezdzie i wystupali z referatami hram. hram. A. Łuc-kiewič i W. Hryškiewič.

Kanfiskata litoŭskaj hazety. „Viln. Rytouus“ № 73 z dnia 18 IX siol. h. skanfiskawany za artykuł: „Pakaranyh 26 litoŭcaŭ“.

byli pakarany sudom i musieli adsie-dzieć doŭhaju karu ŭ wialejskim wa-stroziel Ci ty ab hetym zabyŭsia?

Praŭda, što ŭžo clesna zrabilaŭsia Dronič ŭ Žodziškach, bo jaho pačali ludzi bić, dyk jon prasiŭ arcybiskupa, kab jaho pieranios u druhuju parafiju. Ale ŭ toj samy čas blizkija da Dro-niča ludzi pačali zbirać podpisy, kab arcybiskup astawiŭ Droniča ŭ Žodziš-kach. Tut wyjawilaŭsia niejkaja ihra hetaha ababitaha čaławieka.

Taho čaławieka, što pabiŭ Droni-ča, pryjechała wajskowaja žandarme-ryja i zabrała (jon byŭ matrosam z polskaha flotu), dyk Dronič iznoŭ pa-čuŭsia śmielej.

Wybary ŭ nas prawodzilisia tak, jak i ŭsiudy. Da hadziny 5 badaŭ što nihto nia jšoŭ hałasawać, tady pajšli sołtysy pa wioskach zakezwać pad woknami, kab išli hałasawać. Nieka-toryja mužčyny pajšli, a z žančyn nie pajšla badaŭ što niwodnaja. Cikawa adznačyć, što sołtysy razdawali sana-cynuju polska-biełaruskiju hazecinu „Родны Край“, ahitujučy, kab išli na wybary. Adnak i heta nie pamahała, bo našy biełarusy dobra wiedajuć, jakaja heta hazeta i ŭ katory bok jana wiernie. Woš jakija ŭ nas byli wybary!

Stojki.

Ab wybarach.

Z Wialejskaha pawietu pišuć ab wybarach hetak:

Prad wybarami adbywalisia zbor-ki sołtysaŭ. Na zbornach im nakazy-wali, kab zakazywali sialanam išci hałasawać. U dzień wybaraŭ aŭ-tamabili KOP-u zwozili z susiednich wiosak ludziej u wybarnyja abwodnyja kamisi, kab hałasawali. Hałasawała adnak mała ludziej.

U Lidzkim pawiecie — pišuć nam — hałasawali hetak:

Achwotnikaŭ hałasawać nia było; sołtysy, wojty, sekwestratary i ahita-tary nadta nahawarywali ludziej hałasawać.

U Ščučynskim pawiecie, jak nam padajuć, aprača wybarnej akcyi soł-tysaŭ, wojtaŭ, sekwestrataraŭ i ahita-taraŭ, bolš 12 aŭtamabilaŭ i aŭtabu-saŭ zwozili ludziej z wiosak u abwo-dy na hałasawaŭnie.

Abiacanki-cacanki nie pamahli.

Wišnieŭskaja woł. Wialejska-ha paw. U nas dniom wybaraŭ nihto

specyjalna nia cikawiŭsia. Nawat nie-ba niejak spachmurnieła i cely čas ciarušyŭ drobny doždžyk. Išci hałas-awać nihto nie zbiraŭsia, bo kandy-datami byli pany i asadniki. Tolki biednyja sołtysy biehalі pa chatach, prasili, malili i rozna nahawarywali hałasawać. Ale heta mała pamahała. Ludziej z prawam hołasu ŭ cetym Wišnieŭskim abwodzie było kala 1800, hałasawała-ž nadta mała. Wioski, ka-toryja majuć kala 100 duŭ z prawam hołasu, dali tolki pa niekalki hałasau. Napr. w. Harani — hałasawała niešta tolki 3; w. Pastarynie I — hałasawa-la tolki 7, w. Hałodničy — hałasawa-la čaławiek niekalki; w. Špiahlica, majeć 100 čaławiek z prawam hołasu — hałasawała tolki 5 (i to adzin z ich prypadkowa: siadzieŭ akurat u hminnym aryście za tabaku, stul jaho i „paprasił“ na hałasawaŭnie); z sa-maha Wišniewa — aprača palicyjan-taŭ i čynoŭnikaŭ — hałasawała mała. Trochi boleŭ hałasau dali w. Swegini i w. Šwinka (dzie hawaryli ludziam, što kali nia pojduć hałasawać, dyk pryjdziecca mnoha płacić). Adnym słowam, z usiaho abvodu hałasawała najboleŭ kala 300—400 čaławiek. U skrynicy (urnie) znajšli adnak hałasau bolš 800!

Cikawaje hałasawaŭnie było i ŭ Mulerskim abwodzie. Tam tak mała było ŭ „urnie“ i kala „urny“, što ka-li pryjechaŭ na aŭtamabili samaŭra-dawy kamisar, dyk aŭ za haławu ŭziaŭ-sia, i zahadaŭ wysłać u wioski pa lu-dziej šarwarkowyja furmanki.

Nia cikawa było i z wybarami delehata ŭ wajawodzkiju wybarnuju kalehiju da Senatu. Na čaławiek z 200 (panoŭ, ksiandzoŭ, papoŭ i radnych), jakija mieli wybarnej prawa ŭ Wiš-nieŭskaj, Žodzišnaj i Wojstamskaj wołasčiach — prybyło na wybary ŭsia-ho čaławiek 80.

My na wioscy ŭžo zrazumieli, što hałasawaŭnie na panskich i asadni-ckich kandydataŭ nam žyćcia nie pa-prawić. Dyk dzieła hetaha i nia išli hałasawać, choć p. Kiarsnoŭskaja (in-struktar pawiatowy, jana-ž pani Špia-hlanskaha dwara) lotała pa pawiecie i aŭtamabilem, i šarwarkowymi fur-mankami, i piechatoj pa chatach cha-dziła, swaje panskija nožki trudziła, a ŭsio nahawarywała, tumačyła, prasila, sałodkim sałaŭnim hałasom nakazy-wała, kab išli hałasawać, — i nawat sakretnym hołasam pra asadnika Ka-minskaha hawaryła: „slyszaleŭ, že on,

to nawet lewicowiec!...“ Ale ŭsio dar-mal Canu i wahu hetkaha słowa my ŭžo znajem.

Hety raz trochi pamahli pry hałasawaŭni šarwarkowyja furmanki i „nahawory“ sołtysaŭ. Kali jašče dača-kajem takich wybaraŭ, dyk tady pa-mohuć chiba tolki „cudy“.

A pieńka.

Ab hałasawaŭni ŭ nas

Lachawičy, Baranawickaha paw. U našym miastečku byli dwa wybarnyja abwody. U adnym, što mieŭ 1114 asob, jakija mieli prawa hałasawać — hałasawała 382 asoby. Chiba nia bolš hałasawała i ŭ dru-him abwodzie.

Pradwybarny nastroj sialan — nie-achwota hałasawać wyčuwaŭsia kru-hom.

Pašla hałasawaŭnia pachmurnieli i našyja tutejšyja Be-Be-ki — pačali wyjaŭlać čamuści niezdawaleŭnie z hałasawaŭnia.

Padčas hałasawaŭnia palicyja mocna ścierahła paradku — nawat spacyrawać na rynku palicej-ski Małecki J. Čarneckamu zabaraniaŭ.

Słowam, była srohaŭja dyscyplina i srohi paradak u hałasawaŭni. Dzie-ła hetaha i wybary adbylisia, jak tre-ba było... Caruk.

Papraŭka.

U siol. Nr. 32 „Bieł. Krynicy“ nadrukawana wiestka ab dziejnejšci hurtka BIHiK u Ladkoch, Staŭpiecka-ha pawietu, i skazana, što staršynia miascowaj pažarnaj straży nia puściŭ u pažarnikuju zalu pradstaŭlać pa-biełaruskę.

Woš-ža staršynia pažarnaj straży, polski asadnik, pradstaŭlać u pažar-nuju zalu puściŭ, ale žadajučy wyso-kaje aplaty, jak na ciapierašni čas, jakuju hurtok BIHiK zapłaciŭ; nia daŭ tolki hurtok pjesaŭ biełaruskich, z jakich jon mieŭ stawić pradstaŭleŭnie.

Staršynia hurtka BIHiK u Ladkoch.

Naša pošta.

Pinčuku: Čakajem u nastupny numar ad Was uhaworanaŭsia matarjał.

Karespandentam z Wialejšcy-ny, Lidčyny i Ščučyna: Karespanden-cy! Wašyja skomasawali i drukujem.

Niewadoŭski: Atrymali, dziakujem, skarystajem, pišćcie bolš.

Fiedaruk: Knižki z pierasyłkaj bu-duć kaštawać 26—27 zł.

Hryšku: Wašaj karespandencyi nie nadrukujem, pišćcie ab biełaruskich i sia-lanskich sprawach.

3 над Нарачы

(Працяг, гл. „Бел. Крыніца“ № 33).

Вёска Гатавічы. На ўсходнім беразе Нарача. Каля 52-х гаспадароў. Усе праваслаўныя і сьведамыя беларусы. Усе былі ў свой час пад уплывам „Грамады“.

На лаўках пад хатамі грамадкі мужчын. Нядзеля.

— Чаму ў царкву ня йдзеце? — пытаюся ў адной з грамадкі і за-трымоўваюся пры ёй, пакідаючы сваіх сяброў, якія пайшлі да во-зера.

— Чаго, пашто? — Нічога там цікаўнага не пачуем. Лепш выка-рыстаць нядзелю на супачынак і гутаркі з суседзямі, — адказвае га-доў пад сорок мужчына.

— А што, ці ваш поп маскаль? — Маскаль, дый дзяржыць з панами — адказываюць.

Вяду з імі гутарку прапатрэбу роднай мовы ў царкве і перакон-ваюся, што ўсе яны добра гэта ра-зумеюць — усе нацыянальна сьве-дамыя. Хутка зыйшла гутарка на матарыяльнае становішча сялян і на адносіны да праўных пастановаў у справе возера Нарача, ці г. зв. „устава рыбацкай“. — Даведаўшы-ся, што я віленскі беларус, сяляне шчырэ і свабодней загаварылі. Адзін з іх пачаў расказваць:

— Паночку, ніякіх паноў крыўдзячых нас адносна на-шых правоў да возера мы ня пры-знаём. Нам сам цар калісь пазволіў карыстацца возерам і дзеля гэтага нашыя зямельныя надзелы ёсьць меншыя ад надзелаў іншых вёсак. Дык мы рыбу лавілі і будзем ла-віць.

— Надта вы храбрыя — кажу ім.

— А што-ж думаеце, калі пры-дзе што да чаго, дык сумеem па-стаяць ня горш Пасынкаў — ад-казваюць.

— А што-ж было ў Пасынках? — пытаю.

Адзін хлапец з захапленнем і з усмешкай расказвае:

— Налавілі гэта там пару га-спадароў вёскі Пасынкаў сабе ры-бы і едуць да хаты; аж тут ня стуль-ня зсьоль гоніцца за імі матароўка, а ў ёй трох паноў, адзін з іх са стрэльбай. Стой! Аддавай рыбу і сеткі! — крычаць. А нашыя людзі як мага прucca да берагу. Калі былі ўжо якіх 100 шагоў ад берагу, панская матароўка пад'ехала зусім бліска, кінула доўгай вяроўкай з пятлэй на сялянскую лодку і хаце-ла цягнуць яе за сабой. Але наш чалавек закінуў якар, скочыў у ва-ду, прыціснуў якар нагой і давай крычаць на ўвесь голас: „Людцы, ратуйце!“ Матароўка не магла па-цягнуць сялянскай лодкі: Якар ня пушчаў. А на крык чалавека не ўзабаве збеглася цэлая вёска Па-сынкі — ўсе бабы і мужчыны. Хто з калом, хто з віламі, хто з качар-гой. Усе хлынулі ў вопратцы ў ва-ду да лодкі. Вады было па пояс, але ніхто не баяўся замачыцца.

— Адступіцеся, бо буду стра-ляць — крычыць вааружаны пан.

А адзін з хлацоў — адважны хлапец быў — страляў! — кажа. — Аднаго заб'еш, але і цябе ня вы-пусцім. Грамада нашых схапіла за вяроўку, якой трымала матароў-ка сялянскую лодку і давай цягнуць матароўку да берагу. Бацаць паны, што тут ня жарты, перарэзалі сваю вяроўку дый наўцекі. Так і не далі

забраць сваей працы — закончыў хлапец.

— Сапрыўды, цікаўнае здарэн-не — пацвядджаю.

— А вы думаеце, што нашая вёска гэтак не зрабіла-б? — Яшчэ мо' лепш, — кажуць мужчыны.

І пакідаю сялян, каб дагнаць сваіх сяброў.

Калі пад вечар мы вярнуліся ў гэтую самую вёску, кожны нас за-прашаў нанач. Гэтка гасціннасць, як пасья аказалася, была небез-інтэрэсоўная. Сяляне, маючы часта турыстаў, навучыліся браць за нач-лег на сене ў гумне па 20—25 гро-шаў ад асобы, да гэтага яшчэ спа-дзяюцца заробтку ад прадажы харчоў.

Гумно. Сена-пых. Каралеўскі начлег. Калі ранаіцай хлопцы апу-сцьцілі гумно і прыйшлі да хаты га-спадара — ўжо сяброўкі пяклі блі-ны. Беларуска бліны; у вялікай ся-лянскай печы...

Разьвітваемся з Гатавічамі і ідзем далей... Нарач — „схроніско“. Не затрымоўваемся. Тут не для студэнцкай беднаты. Тут свабодна чуюцца толькі буржуй-капіталіст. Адно, што тут сабе пазвалілі, — гэта нанялі пару каякоў, каб пацешыцца вялізарнасьцю і прыгожасьцю во-зера.

— Ня плывіце, паны, далёка на гэтых душагубках. Не на такім возеры ім месца — перасьцерагае ля берагу нейкі сялянін: вось нядаўна трох паноў і адна панен-ка ўтапіліся. Бо і падумаць, што за дурната — на гэтых чаўначках запуськацца на такое возера: ледзь весярок, дык на сярэдзіне пады-маюцца хвалі і заліваюць або пе-раварачваюць такія малыя чаўнач-кі — кажа дзядзька.

Ня кожны тутэйшы сялянін хо-ча даваць гэткай бацькаўскай пера-сьцарогі. Іншы, кажуць, цешыцца ў духу з „панскай дурнаты“.

— Хай топяцца паны, меней іх будзе — казалі некаторыя, даведаў-шыся аб нядаўным утапленні 4-х асобаў. У вачох сялян кожны ту-рыст — пан, які ня маючы чаго рабіць з гультайскай нуды бадзеецца, шу-каючы сваей загубы...

Ададзем каякі і ідзем берагам на паўдзённы захад, каб абысьці навокал возера. Спатыкаем рэчку, што выплывае з возера. Гэтая рэч-ка таксама называецца Нарач. За-трымоўваемся. Сяткоўка, купаньне, бегі — што каму падабаецца.

З гэтага месца ўжо пачынае ўбываць нашай „братіі“. Падвечар 5 сяброў, што прыбылі з Будслава, разьвітталіся з намі, каб вярнуцца ў Мядзел, а стуль дамоў. А мы — далей. Ад выплыву рэчкі Нарачы на ўсход і на поўдзень бераг возе-ра — балатністы. Каля поўкіляме-тра дарога праходзіць па цывёр-дым дне возера і людзі едуць і ідуць вадой глыбіною па калена і больш. Цікаўна: у вадзепясковае цывёрдае дно, а на беразе — дрыгва.

У купальных касцюмах, рэчы свае ўзлажыўшы на плечы, пера-ходзім брод. Двох сяброў з вела-сыпедамі пхаюць праз ваду свае „машыны“. Побач нас гэтым-жа бродам вязе сялянін воз сена. Вы-сока на сене сядзіць ён. Лёгка і свабодна цягне конь бродам. Ва-ды — вышэй вояў.

— Эх, каб выварнуўся! — думаю. Але відавочна гаспадар ёсьць пэў-ны, што гэткай небясьпекі няма, бо спакойна сабе сядзіць на возе.

У. К.